

Ryszard
Mączewski

WARSZAWA,
której nie ma
a WARSAW
that no longer exists

 Księży Młyn
DOM WYDAWCZY

Opieka redakcyjna: *Teresa Łozowska*

Redakcja: *Magdalena Wismont*

Tłumaczenie: *Tadeusz Wejchert*

Projekt okładki i skład: *Wojciech Miatkowski*

Plany: *Remigiusz Borowik*

Partner wydania

Autor i Wydawca dziękują
Narodowemu Archiwum Cyfrowemu
za udostępnienie zdjęć.

Książki wydawane przez **Księży Młyn Dom Wydawniczy** mają na celu ukazanie piękna, tradycji oraz historii miast i regionów naszego kraju. Poprzez nasze publikacje pragniemy utrwalać i rozbudzać zamięłowanie mieszkańców swymi „małymi ojczyznami”.

Księży Młyn Dom Wydawniczy – czołowy wydawca książek regionalnych i komunikacyjnych zaprasza do współpracy Autorów mających pomysły na książki związane z **miastami, regionami oraz tematami komunikacyjno-transportowymi**. Prosimy także o kontakt osoby posiadające zdjęcia, jak i różnego rodzaju pamiątki nawiązujące do interesujących nas tematów.

Książki dla ludzi ciekawych

© Copyright by Księży Młyn Dom Wydawniczy, Łódź 2016

Drogi Czytelniku

Książka, którą trzymasz w dłoni, jest efektem pracy m.in. autora, zespołu redakcyjnego, grafików i wydawcy. Prosimy, abyś uszanował ich pracę. Nie kopiuj większych fragmentów, nie publikuj ich w internecie. Cytując fragmenty, nie zmieniaj ich treści i podawaj źródło ich pochodzenia. Dziękujemy.

ISBN 978-83-7729-331-7

KSIĘŻY MŁYN Dom Wydawniczy Michał Koliński
90-345 Łódź, ul. Księży Młyn 14
tel./faks 42 632 78 61, 42 630 71 17, 602 34 98 02
infolinia: 604 600 800 (codziennie 8-22, także sms), gg 414 79 54
www.km.com.pl; e-mail: biuro@km.com.pl

Łódź 2016. Wydanie 1

Wstęp / Introduction

Warszawa, podobnie jak stolice w innych państwach, to miasto przyciągające nie tylko turystów, ale także młodzież i dorosłych, którzy w poszukiwaniu wykształcenia lub lepszej pracy decydują się na związek z tym miejscem swojego życia. Wielu z nich odkrywa, jak bardzo Warszawa w XXI w. różni się od Warszawy z okresu międzywojennego. Zniszczenia, które spowodowała II wojna światowa oraz powojenna odbudowa miasta wpłynęły na jego nowy kształt. Odkrywanie, jak kiedyś wyglądała stolica, tak dotkliwie doświadczona w latach 1939–1945, staje się często ekscytującą podróżą w przeszłość.

Celem niniejszego albumu jest zaprezentowanie warszawskim „podróżnikom w czasie” najciekawszych i niejednokrotnie zapomnianych miejsc, które dzisiaj możemy oglądać tylko na starych fotografiach. Wśród nich znajdują się wielkomiejskie kamienice stojące na terenie obecnego pl. Konstytucji, zburzone pałace, jak ten należący do Leopolda Kronenberga, czy świątynie, z których można wymienić Wielką Synagogę. Na kartach albumu odnajdujemy także obiekty, które zostały odbudowane w zmienionej formie, m.in. Filharmonię Narodową, kamienicę Goldstanda przy pl. Dąbrowskiego, hotel Savoy przy ul. Nowy Świat. Są też inne miejsca – takie, które przestały istnieć z powodów ekonomicznych. Popularny basen przy ul. Łazienkowskiej, sklep Sezam przy ul. Marszałkowskiej czy też Supersam przy ul. Puławskiej to obiekty, które rozebrano w związku z realizacją nowych inwestycji.

W albumie zastosowano współczesne nazwy ulic, aby każdy bez problemu mógł znaleźć miejsca po dawnych obiektach. Przykłady są wymienione alfabetycznie według dzisiejszych adresów. Każdemu prezentowanemu miejscu towarzyszy krótki opis jego historii oraz mapa, dzięki której Czytelnik będzie mógł odnaleźć owe miejsca na współczesnym planie miasta. Dodatkowo na mapach zaznaczono, gdzie stał fotograf oraz w jakim kierunku wykonywał zdjęcie.

Autor i Wydawca pragną podziękować za udostępnienie fotografii Archiwum Państwowemu w Warszawie, Narodowemu Archiwum Cyfrowemu, Żydowskiemu Instytutowi Historycznemu, Fundacji „Warszawa1939.pl” oraz varsavianistom: Pawłowi Stala i Rafałowi Bielskiemu.

Warsaw, like most country capitals, is a city which not only attracts tourists, but also young people and adults who, in search of education or a better job, decide to bind their lives with the city. Many of them discover, usually incrementally, how much the Warsaw of the 21st century differs from the Warsaw of the interwar period. The massive destruction caused by World War II and the post-war reconstruction of the city contributed to its new shape. Discovering how the capital looked prior to its destruction between 1939–1945 can become an exciting and enlightening journey into the past.

The purpose of this album is to present Warsaw (or Varsavian) „travellers in time” with the most interesting and often forgotten places which today can be seen only in old photographs. Among such places are the metropolitan town houses on the territory of the present Konstytucji Sq., ruined palaces like the one belonging to Leopold Kronenberg, or churches, which include the Great Synagogue. On the pages of the album we can observe original facilities which in some cases have been rebuilt in modified form, including the National Philharmonic, Goldstand tenement on Dąbrowski Sq., or the Savoy hotel on Nowy Świat Street. The album also shows other popular places which ceased to exist for economic reasons. These include the public swimming pool at Łazienkowska St., the Sezam shop on Marszałkowska Street, or the Supersam at Puławska St., all of which were demolished in connection with the implementation of new investments.

The album uses today street names so that viewers can easily find the places where the old buildings were once located. Examples are listed alphabetically by today’s address. Each place shown is accompanied by a brief description of its history and a map, thanks to which the reader will be able to find these locations on a modern city map. In addition, the maps indicate where the photographer stood and in which direction he faced when he took the picture contained in the album.

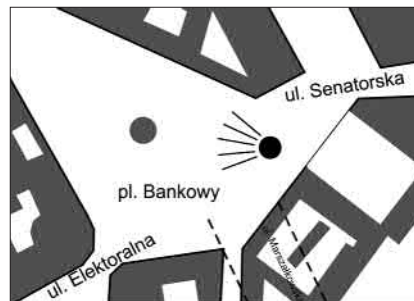
The Author and Publisher would like to thank the State Archives in Warsaw, National Digital Archives, Jewish Historical Institute, the „Warszawa1939.pl” Foundation, and ‘Varsavianists’ Paweł Stala and Rafał Bielski for sharing their photographs.

pl. Bankowy

Fontanna na pl. Bankowym

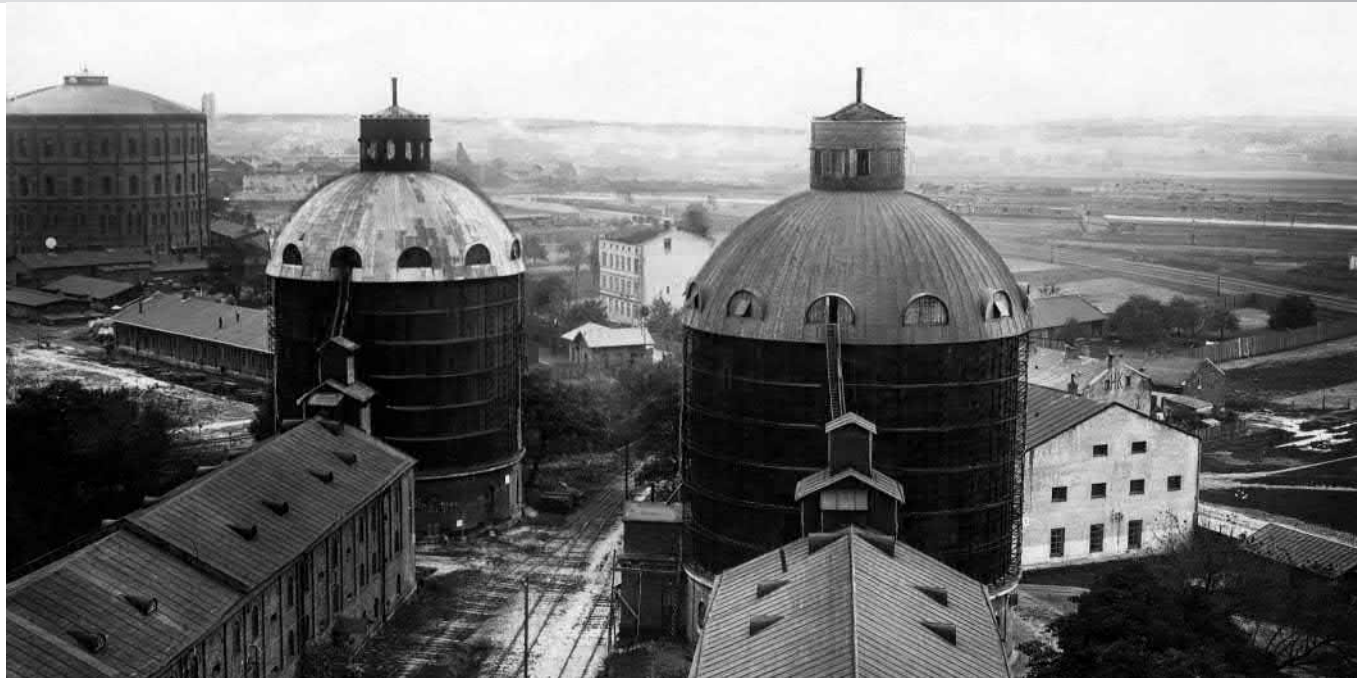
Przedwojenny pl. Bankowy swój trójkątny kształt zawdzięcza królowi Zygmuntowi III Wazie, dzięki któremu miasto otoczono wałami obronnymi. Wschodnia pierzeja placu odpowiadała przebiegowi wałów, zachodnia została ukształtowana przez Antonia Corazziego w oparciu o stojące tam i przebudowane przez niego pałace Leszczyńskich i Potockich. Na skraju skweru zajmującego centralną część placu w 1910 r. została ustawiona fontanna. Wcześniej przez ponad 30 lat (1866–1897) stała na skwerze przy ul. Krakowskie Przedmieście. Musiała jednak ustąpić miejsca pomnikowi Adama Mickiewicza. Po II wojnie światowej fontanna, ozdobiona rzeźbami trzech chłopców rybaków, po raz kolejny zmieniła lokalizację – została przeniesiona przed wejście do kina Muranów przy ówczesnej ul. Nowotki (obecnie ul. Andersa).

The fountain on Bankowy Sq.

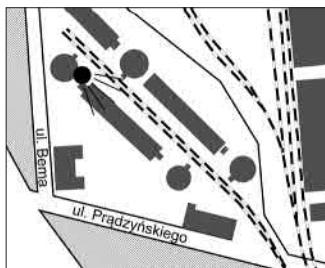
Pre-war Bankowy Sq. owes its triangular shape to King Sigismund III Vasa, who surrounded the town with ramparts. The eastern frontage of the square corresponded to the line of the ramparts, and the western frontage was designed by Antonio Corazzi based on the Leszczyński and Potocki palaces. In 1910 a fountain was installed at the edge of the small square in the central part of the main square. Earlier, for over 30 years (1866–1897), it stood in the square at Krakowskie Przedmieście Street, but had to give way to the monument of Adam Mickiewicz. After World War II the fountain was decorated with sculptures of three fishermen boys, and again changed its location – it was moved in front of the entrance to the Muranów cinema in what was then Nowotki Street (now Andersa St.).

Bema 60a

Elewatory zbożowe Miejskiego Zakładu Zaopatrzenia Warszawy

Warszawa w II połowie XIX w. została przekształcona w twierdzę wojskową – wokół miasta wzniesiono dwa pierścienie fortów, a w koszarach stacjonowała znaczna liczba żołnierzy. W celu zapewnienia zaopatrzenia oraz zabezpieczenia się na wypadek oblężenia miasta przez wroga około 1892 r. przy torach kolei obwodowej wzniesiono zespół magazynów zbożowych, do których doprowadzono bocznice. Wzdłuż niej stanęły cztery okrągłe elewatory oraz trzy podłużne magazyny. Drugi podobny kompleks magazynów powstał na Powązkach, przy obecnej ul. Kozielskiej. W okresie międzywojennym elewatory przeszły pod zarządek Miejskiego Zakładu Zaopatrzenia Warszawy. We wrześniu 1939 r. zostały zbombardowane, a ich ruiny rozebrano w czasie wojny. Ukazywane na niemieckich zdjęciach i filmach płonące elewatory bardzo często omyłkowo opisywane są jako zniszczona gazownia miejska, która z nimi sąsiadowała. Obecnie w miejscu magazynów na zboże znajduje się zespół hal konferencyjnych EXPO XXI.

Grain elevators of the Warsaw Municipal Department of Procurement

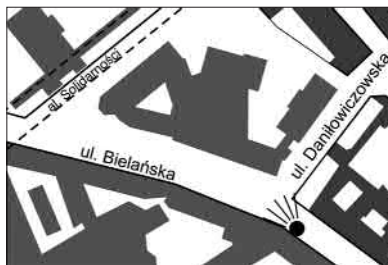
In the second half of the nineteenth century Warsaw was transformed into a military fortress – two rings of forts were built around the city and a large number of soldiers stationed in barracks. In order to ensure supplies and protect against possible siege by an enemy, grain stores were erected near the tracks of the peripheral railway, together with a siding along which stood four round elevators and three oblong warehouses. A second similar warehouse complex was built at Powązki, at the current Kozielska Street. During the interwar period the elevators came under the management of the Warsaw Municipal Department of Procurement. In September 1939 they were bombed, and the ruins were demolished during the war. The flaming elevators, shown in German photographs and films, are often mistakenly described as devastated municipal gasworks, which were next to the elevators. Today a complex of EXPO XXI conference halls stands on the site of grain stores.

Bielańska 10/12

Bank Polski

Budynek powstał w latach 1907–1911 dla warszawskiej filii Rosyjskiego Banku Państwa. Obiekt wzniesiono na miejscu zabudowań dawnej Mennicy Warszawskiej. Centralną część gmachu stanowiła obszerna dwupoziomowa sala operacyjna zwieńczona szklanym dachem. Druga sala operacyjna znajdowała się w skrzydle północnym posiadającym odrębne wejście. Po odzyskaniu niepodległości budynek stał się siedzibą Polskiej Krajowej Kasy Pożyczkowej, zaś w 1926 r. Banku Polskiego. To właśnie w skarbcach bankowych przy ul. Bielańskiej przechowywano część polskiej rezerwy złota. Gmach został bardzo zniszczony w czasie Powstania Warszawskiego, jednak jego ruiny usunięto dopiero w latach 60. XX w. W 2011 r. na działce zajmowanej pierwotnie przez Bank Polski ukończono budowę obiektu biurowego nawiązującego kształtem do architektury poprzednika.

Bank Polski (Polish Bank)

This building was built between 1907 and 1911 for the Warsaw branch of the Russian State Bank. The building was built on the site of the former buildings of the Warsaw Mint. The central part of the building was a large two-level room of operations topped with a glass roof. A second room of operations was located in the north wing and had a separate entrance. After Poland regained independence, the building became the headquarters of the Polish National Cash Loan, and in 1926 the Polish Bank. Part of the Poland's gold reserves were stored there, in the bank vaults at Bielańska Street. The building was badly damaged during the Warsaw Uprising, but the ruins were removed only in the 1960s. In 2011, an office building was built on the site originally occupied by the Polish Bank. Its shape alludes to the architecture of its predecessor.